

Wstęp

W kolejnym tomie „Górnośląskich Studiów Socjologicznych. Seria Nowa” podejmujemy problematykę dotąd nieporuszaną na łamach czasopisma, a stanowiącą oczywistą odpowiedź na najważniejsze zjawiska społeczne obserwowane w naszym kraju na przestrzeni ostatnich lat. Wśród omawianych zagadnień pojawiają się między innymi kwestie społecznych skutków pandemii koronawirusa w Polsce, przestrzegania praw człowieka na granicy polsko-białoruskiej czy roli organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów społecznych.

Redaktorzy tomu: dr hab. Andrzej Niesporek, prof. UŚ, dr hab. Sabina Pawlas, prof. UŚ oraz dr Rafał Cekiera, prof. UŚ zapraszają do lektury nowego numeru czasopisma, który otwiera tekst dedykowany pamięci śp. Profesora Marka S. Szczepańskiego. Wybitna osobowość, ikona polskiej socjologii, ceniony naukowiec, dydaktyk. Choć Jego obecności nic nie jest w stanie zastąpić, dzięki wspomnieniu przygotowanemu przez dr. hab. Rafała Mustera, prof. UŚ i dr. Rafała Cekiery prof. UŚ możemy zatrzymać się przy tym, co stanowiło o wybitności śp. Profesora.

Pandemia COVID-19 uruchomiła szereg wyzwań, z jakimi w czasach nam współczesnych dotąd nie musieliśmy się mierzyć. Ilość i ciężar problemów społecznych, generowanych kryzysem pandemii, postawiły w najwyższej gotowości pracowników wszystkich służb medycznych i społecznych. Zagadnieniu radzenia sobie z konsekwencjami epidemii koronawirusa w naszym kraju poświęcono w tym tomie dwa teksty.

Artykuł autorstwa Pani prof. Anny Michalskiej pozwala spojrzeć w głąb działań, jakie podejmowali pracownicy socjalni w odpowiedzi na zalew piętrzących się w wyniku pandemii trudności. Pomoc i wsparcie profesjonalnej pomocy społecznej przychodziły zarówno do mieszkańców domów pomocy społecznej, wcześniejszych klientów pomocy społecznej, jak i do milionów osób zamkniętych w domach na skutek przymusowej izolacji. Dla wielu z nich pracownik socjalny

stanowił jedyne źródło realnego wsparcia. Lektura artykułu pozwala dotrzeć rolę i znaczenie, jaką wykwalifikowany personel odegrał w tym czasie w przeciwdziałaniu tragicznym skutkom pandemii. Czytelnik znajdzie tutaj bogaty materiał do refleksji nad zasobami i zachowaniami zaradczymi, jakie uruchamiali pracownicy systemu pomocy społecznej w obliczu kryzysu, ale i w zderzeniu z barierami, brakami oraz ułomnościami tkwiącymi w samym systemie. Autorka oferuje na łamach tekstu coś jeszcze. Otwiera przed nami możliwość przyjrzenia się temu, jak działalność służb społecznych była przedstawiana medialnie, jak jej obraz badany empirycznie portretowany był przez świat nauki i wreszcie jak świadczoną pomoc oceniali sami odbiorcy.

Artykuł Pana dr. Tadeusza Kowalewskiego to opracowanie ilustrujące zróżnicowane formy wsparcia i pomocy, jakie podejmowano w walce ze skutkami epidemii koronawirusa, w ramach funkcjonowania Caritas Diecezji Łomżyńskiej. Oprócz opisu profesjonalnych działań o charakterze pracy socjalnej Autor w przygotowanym studium wiele uwagi poświęca roli i znaczeniu wolontariatu w odpowiedzi na wydarzenia kryzysowe wywołane pandemią. Uzyskujemy wgląd w wachlarz ról, jakie realizowali młodzi ludzie, zasilający grupy wolontariuszy, starając się zaspokajać potrzeby osób osamotnionych, seniorów i osób najbardziej potrzebujących. Dzięki przedstawionej analizie poznajemy też specyfikę aktywności, w jakie angażowali się wolontariusze Caritasu, wspierając najmłodszych wiekiem, dzieci. Co więcej, podejmowane działania wolontariusze dedykowali nie tylko pojedynczym osobom, często docierając do nich w miejscu zamieszkania — także uzupełniali pomoc placówek medycznych, głównie szpitali.

Tekst opracowany przez Panią Lucynę Lanc-Kasperek pozwoli czytelnikowi na zapoznanie się ze specyfiką pracy organizacji pozarządowych działających na terenie gminy Cieszyn. Autorka umieszcza na łamach artykułu staranny opis podstaw prawnych, odwołując się do najważniejszych dokumentów regulujących zasady współpracy z organizacjami pozarządowymi. Przeglądu zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe dokonuje w odniesieniu do trzech kluczowych obszarów związanych z: polityką społeczną i przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu, przeciwdziałaniem uzależnieniom oraz przeciwdziałaniem patologiom społecznym. W ten sposób zyskujemy uporządkowaną, przejrzystą charakterystykę kierunków działań i najważniejszych inicjatyw, jakie zrealizowano w pracy na rzecz osób potrzebujących z terenu gminy Cieszyn. Znalazły się wśród nich: osoby doświadczające problemu bezdomności, rodzice samodzielnie wychowujący dzieci, osoby doświadczające sytuacji ubóstwa, osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne, dorosłe osoby z niepełną sprawnością czy osoby z dysfunkcją wzroku. Organizacje pozarządowe, których działalność analizuje Autorka, kierowały swoją ofertę pomocową również do osób z uzależnieniem od substancji psychoaktywnych, w tym od narkotyków, a także do osób doświadczających przemocy domowej.

Tekst autorstwa Pani Marii Małysy stanowi głos w dyskusji na temat obrony praw osób przebywających na granicy polsko-białoruskiej w latach 2016—2021 ubiegających się o ochronę międzynarodową. Autorka dokonuje między innymi

przeglądu wyroków sądowych, zarówno krajowych, jak i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w sprawie push-backów mających miejsce na granicy polsko-białoruskiej. Możemy poznać inicjatywy podejmowane przez organizacje pozarządowe, zaangażowane w pomoc osobom potrzebującym pomocy, którym odmawiano prawa do skorzystania z procedury uchodźczej, zakres ich działań i konsekwencję, z jaką na przestrzeni lat broniły praw poszkodowanych. Znajdziemy tu opis działań Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Rzecznika Praw Dziecka, ukierunkowanych na poprawę sytuacji cudzoziemców przebywających na granicy Polski z Białorusią. Autorka zestawia także wyniki monitoringu sytuacji cudzoziemców prowadzonych przez Helsińską Fundację Praw Człowieka oraz przez reprezentantów Amnesty International.

Ostatnią część przedstawianego tomu „Górnośląskich Studiów Socjologicznych. Seria Nowa” stanowią wspomnienia oraz recenzje. Profesor Tomasz Goban-Klas opisuje swoje wieloletnie kontakty ze śląskim środowiskiem naukowym. W tekście przeplatają się osobiste wspomnienia Pana Profesora z zarysowanym przez niego portretem rozwijającej się katowickiej socjologii i prasoznawstwa. Autor przełamuje stereotypowe przekonanie o jednostronnym oddziaływaniu krakowskiego środowiska naukowego na tworzący się w Katowicach Uniwersytet Śląski. Wskazuje na wzajemny wpływ tych dwóch środowisk, a także na obecność znaczących postaci śląskiej nauki w krakowskim życiu naukowym.

Kolejnym tekstem jest recenzja książki Stéphane’a Beaud oraz Michela Pialoux *Powrót do kwestii robotniczej*, autorstwa Sylwii Kwaśniewskiej. Publikacja ukazała się w polskim tłumaczeniu w roku 2022 jako część serii wydawniczej Mutacje kapitalizmu. Seria obejmuje krytyczne prace dotyczące różnych aspektów współcześnie mutującego kapitalizmu, w tym jedną z fundamentalnych monografii poświęconej tej problematyce (Luc Boltanski, Eve Chiapello: *Nowy duch kapitalizmu*). Recenzowana monografia ukazuje funkcjonowanie współczesnego rynku pracy we Francji, przemiany wewnątrz branży motoryzacyjnej, przeistoczenia charakterystyczne dla klasy robotniczej i konsekwencje wprowadzenia do fabryk nowych modeli zarządzania. Znajdziemy w niej także obszernie fragmenty wywiadów z pracownikami fabryki Peugeot, dzięki którym dowiadujemy się, jak wygląda ich praca, edukacja i życie codzienne. Znaczącą warstwą książki — na co zwraca uwagę Autorka recenzji — jest jej strona metodologiczna. Badania rozpoczęte w roku 1983 miały charakter długofalowy. Oprócz wywiadów etnograficznych Beaud i Pialoux przeprowadzali obserwację uczestniczącą, która pozwoliła uchwycić wielowarstwowość analizowanych zagadnień i sformułować wyczerpujące wnioski. Autorka recenzji podkreśla także, iż zawarte w książce analizy mogą stanowić inspirację dla aktywności naukowej młodych badaczy.

Ostatnim tekstem prezentowanym w przedkładanym tomie jest recenzja książki Szczepana Twardocha *Wielkie Księstwo Groteski*, której autorem jest Pan dr Marcin Gacek. Szczepan Twardoch jest z wykształcenia socjologiem, co — jak podkreśla recenzent — już samo w sobie czyni jego twórczość literacką interesującą dla refleksji socjologicznej. Istotne jest także to, iż autor

Wielkiego Księstwa Groteski aktywnie uczestniczy w debatach socjologicznych poświęconych współczesności. Oczywiście recenzowane dzieło Twardocha jest przede wszystkim dziełem literackim. Jednak — jak zwraca uwagę dr Marcin Gacek — jako zbiór felietonów może stać się przedmiotem analizy socjologa, zwłaszcza socjologa literatury. Felietony, w rozumieniu socjologicznym, nie są co prawda klasyczną formą literatury dokumentu osobistego, tak jak pamiętniki czy dzienniki, stanowią jednak próbę uchwycenia rzeczywistości i opisanie specyficznego kontekstu kulturowo-społecznego dyskursu publicznego swoich czasów. Przede wszystkim na tym aspekcie książki Twardocha koncentruje swoją uwagę recenzent.

Zapraszamy do lektury.

Andrzej Niesporek

 <https://orcid.org/0000-0001-7514-8163>

Sabina Pawlas

 <https://orcid.org/0000-0002-0047-5378>

Rafał Cekiera

 <https://orcid.org/0000-0003-3649-6645>